

Fúróberendezés-váltás a magyarországi nagymélységű szénhidrogén-kutatás és -feltárás terén 1935-ben

CSATH BÉLA vasokleveles bányamérnök

A Kárpát-medence területén több fúrési ponton számos fúróberendezés dolgozott. A szerző felsorolja (és röviden jellemzi) azokat a fúróberendezéseket (és fúrési pontokat), amelyekkel ásványkincseket kutattak, kerestek korábbi kollégáink. Elsőnek a Zemplén megyei Mikován, majd a cikk befejezéséért Mihályiban.

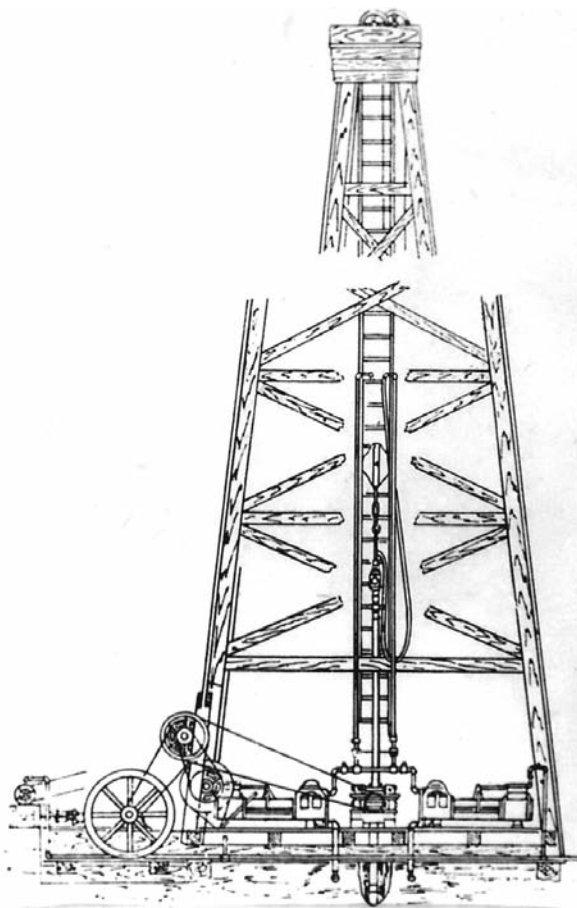
A galíciai, romániai kőolajtermelés nyomán Magyarországon 1850 táján a Kárpátok övében belül is megindult a kőolajkutatás a Zemplén megyei Mikován, a muraközi Peklenicán és a háromszéki Sósmezőn. Az Ung megyei Luhon pennsylvaniai kötélfúró berendezéssel dolgoztak (a fúróluk feletti fafúrótorony magassága: 20-35 m, alapterülete: 6 x 6 m). Szacsalon kezdetben a fúrásokat tömör, merevrudazatos, váltóollós, öblítés nélkül dolgozó ütveműködő kanadai módszerrel mélyítették (a fafúrótorony magassága: 18-25 m, alapterülete: 6 x 6 m).

1908-ban káliumkutatás céljából Erdélyben a Nagysármás-I sz. fúrési ponton felszerelt – H. Thumann bH. hallei cég berendezése – ütveműködő, szabadeséses, vízöblítéses fúróberendezéssel elkezdett munkát – műszaki nehézségek miatt – beszüntették. Ugyanezzel a berendezéssel a Kissármás-II fúrési ponton 1909. április 17-én, 301,9 m-ben meglelték „Európának eddig leghatalmasabb és minőség tekintetében a világ összes metángázait felülmúló gáztartályát”, írta Gaál István geológus. (Ezt követően jelent meg „Az ásványolaj-félekről és a földgázokról” szülő 1911. VI. törvény, melyben lehetővé teszik a kutatás jogának külföldi cégekre történő átruházását is.)

Hazai vonatkozású fúrástechnikai érdekesség, hogy gr. Andrássy Gyula egy angol főnemes társával Izbugaradványon végzett kutatása során alkalmazta talán először – vagy legalábbis Európában az első között – a rotari fúrást. A felállított 34 m magas toronyba szerelték fel 1912-ben az Amerikából rendelt „Parker Rotary” rendszerű fúróberendezést (1. ábra).

Az erdélyi gázkutatásokhoz 1912-1913-ban alkalmazott fúróberendezések az ütőfúrásmódok legtökéletesebbjei, a gyors ütésű, fordított öblítésű, ún. *lüktető* fúróberendezések voltak. Lüktetőfúrásnak nevezzük az olyan nagy ütésszámú ütőfúrást, amelynél a nagy ütésszám hatékonyságát a vésővel összefüggő rendszer (fúrószár, fúrószár-felfüggesztés, himba) rugalmassága fokozza.

Ezen a téren Fauck Albert végzett újításokat. Az általa szerkesztett „Express” fúróberendezések négyféle méretben készültek: 1000–1800 m; 600–1000 m; 250–600 m és 100–250 m mélységre. A fa vagy acél fúrótorony magassága az egyes típusokhoz alkalmazkodva 15-20 m között változott.

1. ábra: Parker Rotary rendszerű fúróberendezés vázlata

Hasonló elven működött a Trauzl gyár által kifejlesztett Trauzl-Rapid típusú fúróberendezés is, mely 300 m-től 1500 m-ig több méretben készült. E berendezéseknél a fa vagy idomvas torony magassága 20 m, alapjuk 5 x 5 m vagy 6 x 6 m, gőzgép meghajtással. A cég kisebb mélységre tervezett berendezései járműre szerelhetők, ahol az emelőmű, a motor és az öblítőszivattyú egy kocsin van.

Az első komoly eredménnyel járó magyarországi ásványolaj-kutatás helye Egbell környékén az Egbell-I sz. fúrési pont (a mezei geológusi munkát dr. Papp Simon végezte). Ezen fúrást a Trauzl cégtől érkezett Trauzl-Rapid 2. típusú, lüktető működő fúróberendezéssel, míg a további fúrásokat Kanadai típusú, ütve-

működő gőzös berendezésekkel végezték. (1918-ig 78 sekélymélységű fúrás mélyítették 18 berendezéssel.)

Az egbelli eredmények hatására a kincstár kiterjesztette kutatásait Horvátországra is. Az első fúrásnál 1918-ban Lipik község határában Fauck-Express típusú fúróberendezéssel dolgoztak.

Az Alföldön Eötvös-féle torziós ingával végzett mérések eredményeire alapozva indították el a szerkezetkutató fúrásokat. 1918 áprilisától 1924 júniusáig egy Fauck-Express II. típusú fúróberendezéssel mélyítették a Nagyhortobágy közeli Pusztá Pentezúg dűlőben a Nagyhortobágy-1 jelű, 1115,4 m mélységű fúrás.

A világháború végén a dunántúli kutatásokat az állam az Anglo Persian Oil Co. Limited kutató vállalatára bízta. A munkákra kiszemelt Fauck-Express II. fúróberendezést Nagyhegyesről szállították a kijelölt Budafapuszta-1 jelű fúráshoz.

Ugyanez a társaság Kurdon Traulz-féle balöblítésű, ütvéműködő fúróberendezéssel 623 méterig mélyített egy fúrólyukat. Baján 1924-ben egy Fauck-Express II. típusú berendezéssel 1369 méterig fúrtak, de eredménytelenség miatt a további kutatástól visszaleptek.

A kincstár ezután 1924. december 16. és 1934. október 29. között csak az Alföldön tevékenykedett.

– Hajdúszoboszló-I. (Kincstári-III.) sz. fúrás mélyítését egy Traulz-Rapid típusú berendezéssel kezdték, majd egy Fauck-Express II. berendezéssel folytatták 1090,7 m-ig.

– Az előző bekezdésben említett Fauck-Express II. berendezéssel mélyítették a Hajdúszoboszló-II. (Kincstári-IV.) sz. 2032 m-es (ebben az időben az ország legmélyebb), valamint a Debrecen-I. és a Debrecen-II. fúrásokat Faller Gusztáv bányamérnök vezetésével.

– A Karcag I. és II. sz., a tisztabereki és a tisztaörsi fúrásokat – Ilit (Iharos) Miklós fúrótechnikus irányításával – szintén Fauck-Express II. típusú berendezéssel mélyítették. A tisztabereki és a tisztaörsi fúrások helyeit Böckh Hugó, a többi Pávai Vajna Ferenc tűzte ki.

Sajnos az alföldi fúrások szénhidrogénnyerésre nem bizonyultak eredményesnek, a kisebb mennyiségű földgáz mellett melegvizet tártak fel, megteremtve ezzel az alföldi gyógyvíz- és termálfürdő-kultúra alapjait.

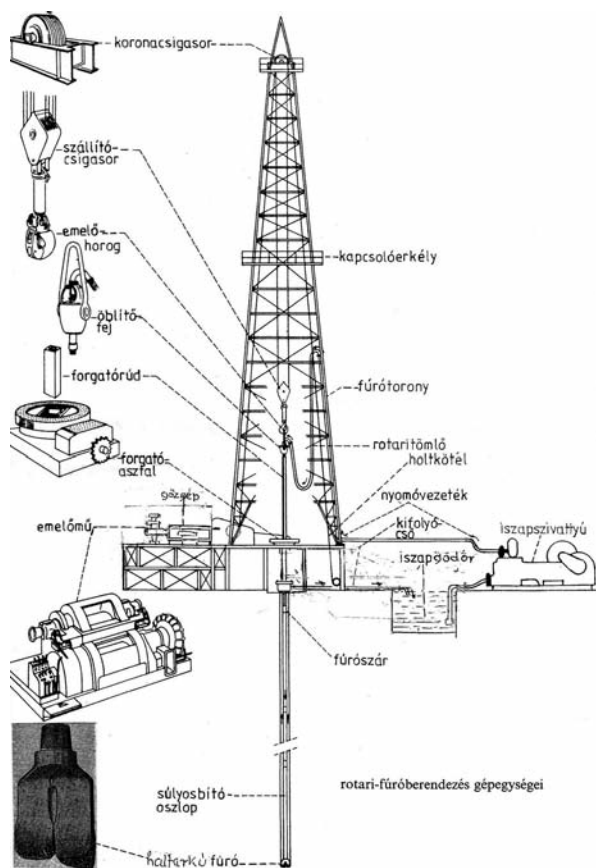
A kincstár 1936-ban egy Fauck-Express II. típusú berendezéssel (1. kép) az alföldi medence ÉNy-i peremén Recskén, illetve Bükközéken megkezdett kutatása során 1937. szeptember 16-án Bükközéken 654,2 m-ből jelentékeny mennyiségű olajat tárt fel.

A magyarországi nagymélységű szénhidrogénkutatás és feltárás terén az 1935-ös év jelentett fordulópontot. Ekkor kezdte meg az 1933-ban a dunántúli területre koncessziót nyert European Gas and Electric Company (EUROGASCO) a geológiai és geofizikai mérések követő kutatófúrásokat. 1935-ben érkezett Magyarországra az első középnehéz, 1500–2000 m mélységhatárok között használható, akkoriban a legkorszerűbb, részegységekre bontható, gőzüzemű rotary fúróberendezés. Ezzel az R-1 számmal jelzett berende-

1. kép: Fauck-Express II. típusú berendezés a Bükközék-I. fúrási ponton

zéssel kezdték meg a fúrás munkákat a Mihályi-1. sz. ponton. A fúrás üzemtervét dr. Gotthard Károly bányamérnök üzemvezető 1934 őszén nyújtotta be a Budapesti Bányakapitánysághoz, melyben az „EUROGASCO mihályi mélyfúrásának műszaki leírása” mellett szerepelt az R-1 jelű berendezés gépegységeinek és alkatrészeinek leírása. A műszaki leírás szerint: „az EUROGASCO által behozott fúrótorony csongagula alakú, négy lábú, szétszedhető, Lee C. Moor gyártmányú SLC típusú 136’ (azaz 41,5 m) magas, melynek alapterülete 26’ x 26’ (azaz 8 x 8 m), teherbírása 250 t. A torony méretezése az American Petroleum Institut (API) szabvány szerint történt. (A torony statikai vizsgálatára a 6., 7. és 8. számú mellékletként lett leadva)”. Az R-1 rotary berendezés részei (2. ábra):

2. ábra: Az R-1 rotary berendezés vázlatja

- *Gőzgép*: „Gumbo Buster” gyártmányú vízszintes elrendezésű duplex ikergőzgép a rotary asztal és az emelőmű meghajtására szolgál.
- *Emelőmű* (transzmisszió): NSCO Ideal gyártmányú kéttengelyes egység.
- *Izaprendszer*: A sűrű (1,2-1,25 fajsúlyú) öblítő iszapot egy nagyobb és két kisebb gőzgéppel közvetlenül hajtott Wilson Snyder gyártmányú szivattyú segítségével áramoltatják. A folyadékoldal maximális átmérője: 7 1/4”.
- *Forgatóasztal*: Haniel Lueg gyártmányú forgatóasztal a fúrótorony közepén van elhelyezve.
- *Egyebek*: Emelőcsiga (EMSCO gyártmány), horog (Byron Jackson gyártmány), fúrórudazat, vésőnehezék, véső, fúrókötél, öblítőfej, gépkulcsok, biztonsági záró szerkezetek (National Supply Co. gyártmány), tolózárok, preventer stb.
- *Kiszolgáló egység*: Kazántelegen lévő négy darab fekvő mozdony gőzkazán szolgáltatja a meghajtó energiát a telepnek, melyeket a szombathelyi MAV főmérnökségtől vettek.
- *Csővezetékek, tartályok*.

A kezdeti munkáról Csörgits Imre számolt be: „1934. november 23-án üzennek, hogy menjünk a kapuvári állomásra a vagon kirakni, mert megjöttek a fúrési felszerelések. Mire kirakodtunk, a toronyalapot is készen voltak, a község lovasai fuvarozták a tornyot a helyszínre.” *H. A. Green* főfúrómester irányításával megkezdik a toronyszerelést. „Hetten kezdtük ... kb. 20 m-ig felhúztuk 7 emberrel. Utána jött a kincstári fúrástól négy ember (*Szell Kálmán, Horváth Béla, Bátor Ferenc és Brandhuber Ferenc* – a szerző megjegyzése), jött két gyakorló mérnök (*Gyulay Zoltán és Pulay Ferenc*). Utána jött a gőzgép, emelőmű, az iszap-szivattyúk, mind, ami a fúráshoz tartozott.”

Csörgits Imre a berendezés felszereléséről így emlékezett: „1935. január 25-e körül készen lettek, ekkor még nem voltak kazánok. Szombathelyen vették a kazánokat, gondolom a vasúttól, mert vasúti mozdonyok

2. kép: Mihályi-1 sz. fúrési ponton felszerelt R-1 rotary berendezés

voltak. Megkezdődött a kazánok szerelése. Kb. február 7-8. körül készen lettek”.

Gyulay Zoltán szerint „1935. február 10-én (*dr. Papp Simon* szerint 20-án) perdült meg először a hal-farkú fúró Mihályiban” (2. kép).

A kincstár továbbra is a Fauck és Trauzl rendszerű, öblítéssel dolgozó fúróberendezéseket használta, de alkalmanként a MAORT-tól is bérelt berendezéseket, így például 1940–1944 között Észak-Erdélyben az *Erdőszentgyörgy-I sz.* fúrásnál egy gőzüzemű, majd az Alföldön a *Tiszakürt-I sz.* mélyfúrásnál 1942–1943 között egy dízelüzemű rotary berendezést telepítettek.

IRODALOM

1. *Alliquander Ödön*: Olajkutatás fűrésa. (Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat. Bp. 1951. 357. o.)
2. *Alliquander Ödön*: A dunántúli olajkút-fúrás 25 éves története 1935-1959. (BKL lapok 93. évf. 12. sz. 834-848. o. 1966.)
3. *Barabás László*: A mélyfúrásos szénhidrogén-kutatás és feltárás 50 éves története a Dunántúlon. (BKL Kőolaj és Földgáz 19. (119.) évf. 12. sz. 367-370. o. 1986.)
4. *Buda Ernő – Kovács József*: Ötvenéves a magyar kőolaj- és földgázbányászat. KfV. 1937-1987. (KfV kiadvány 381. o. 1987.)
5. *Csath Béla – Iharos Miklós*: Az 1921-1923-ban lemélyített első budafapusztai mélyfúrás. (BKL Kőolaj és Földgáz 6. (106.) évf. 1. sz. 13-18. o. 1973.)
6. *Csath Béla*: A Kincstár nagyobb mélységű szénhidrogén-kutató fúrásai 1924-1934 között. (MOIM Pályázat, 1974.)
7. *Csath Béla*: A magyar kőolaj- és földgáz-törvény 1911. január 17-ei megjelenéséig tartó hazai petróleumkutatás és -termelés kialakulásának története a szomszédos galíciai és román petróleumkutatások és -termelések ismeretében. (MOIM Pályázat, 2011.)
8. *Fülöp István*: Magyar Olajipari Múzeum Közleménye I. (Zalaegerszeg, 1971. 78. o.)
9. *Kassai Ferenc*: Mélyfúrások (Mérnöki Továbbképző Intézet kiadványa M.23. 1962. 118. o.)
10. *Mazalán Pál*: Hazai mélyfúrési gyakorlatok, különös tekintettel a földgáz- és olajkutatásra. (BKL lapok 22. évfolyam 9. sz. 241-246. o. 1939.)
11. *Ősz Árpád*: Hatvan éve találták meg a bükkzséki olajmezőt. (BKL Kőolaj és Földgáz 30. (130.) évf. 10. sz. 271-282. o. 1997.)
12. *Papp Simon*: Életem 2. kiadás. (Zalaegerszeg, 2000. 401. o.)
13. *Réz Gábor*: Bányaműveléstan I. Selmechánya, Joerges Ágost özvegye és fia kiadása, 385. o. (1910.)
14. *Schmidt Elégius Róbert*: A kincstári csonkamagyarországi szénhidrogénkutató mélyfúrásai. (M. Kir. Földtani Intézet Évkönyve. XXXIV. 2-154. o. 1939.)
15. *Szurovy Géza*: A korszerű forgó (rotary) fúrás. (Mérnöki Továbbképző Intézet, Bp. 212. o. 1949.)
16. *Tolnay Kornél*: Fúrómester III. (Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat. Bp. 464. o. 1952.)

CSATH BÉLA vasokleveles bányamérnök, az OMBKE tiszteleti tagja, számos egyesületi és szakmai témájú cikk és könyv szerzője. 1975 és 2009 között 34 éven át volt a VIKUV, majd a MOIM Zsigmond Gyűjteményének gondozója. Az OMBKE Történelmi Bizottság tagja.